

EKONOMİ NOTLARI

Bankacılık Sektörünün Likidite Pozisyonu ve Mevduat Faizleri ile İlişkisi

Koray Alper

Tanju Çapacıoğlu

Özet: Bu çalışmada, TL mevduat faizleriyle tarihsel olarak yakın ilişkide olan kısa vadeli piyasa faizlerinin, söz konusu faiz oranlarından son dönemdeki ayrışmasının olası nedenleri incelenmektedir. Bu çerçevede, çalışma, TL mevduatın alternatif fon kaynaklarına kıyasla daha maliyetli hale gelmesinde, bankaların likidite pozisyonlarının etkili olduğu yönündeki hipotezin geçerliliğini test etmektedir. Bu doğrultuda, bankaların kısa ve uzun vadeli likidite pozisyonunu temsil eden Likidite Karşılama Oranı (LKO) ve Kredi/Mevduat Oranı'ndaki (KMO) gelişmeler ile mevduat faizleri arasındaki ilişki ekonometrik yöntemlerle analiz edilmektedir. Tahmin sonuçları, son dönemde gözlenen TL mevduat yarısını açıklamada her iki göstergenin de istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmekle beraber uzun vadeli likidite göstergesi olan KMO'nun daha fazla öneme sahip bir etken olduğunu göstermektedir.

Abstract: This study analyzes the possible reasons behind the recent divergence between TL deposit rates and the short-term market rates, which historically displayed a close relationship with deposit rates. In this regard, the study tests the validity of the hypothesis that TL deposit rates have become more costly than alternative funding resources due to bank's liquidity positions. Accordingly, using econometric techniques, the paper analyzes the relation of the deposit rates with the Liquidity Coverage Ratio (LCR) and Loan-to-Deposit Ratio (LTD) that represent the short-term and long-term liquidity positions of banks, respectively. The estimation results suggest that both indicators are statistically significant, while the long-term liquidity position indicator LTD is a more influential factor in explaining the recent deposit competition.

Ekonomi Notları, TCMB bünyesinde Türkiye ekonomisi ve para politikası üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarını kamuoyuyla paylaşmak ve ekonomik gelişmelere dair tartışmalara zamanlı bir katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan bir yayındır. Burada sunulan görüşler tamamıyla yazarlara aittir ve doğrudan TCMB'nin ya da çalışanlarının görüşlerini temsil etmeyebilir. Metnin tamamının başka bir yerde yayımlanabilmesi için TCMB'den yazılı izin alınması gerekmektedir.

1. Giriş

Mevduatlar bankaların en önemli fonlama kaynağıdır. Son verilere göre, mevduatlar, Türk Bankacılık sistemi içerisinde yükümlülüklerin yüzde 56'sını teşkil etmektedir. Mevduatların toplam kaynaklar içerisindeki ağırlığı nedeniyle mevduat faizlerinin bankaların kredi fiyatlamalarında önemli bir rolü vardır. Mevduat vadelerinin oldukça kısa olduğu ülkemizde tarihsel olarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) belirleyici olduğu kısa vadeli piyasa faizleri ile Türk lirası (TL) mevduat faizleri arasında yakın bir ilişki olduğu gözlenmektedir (Binici, Kara ve Özlü, 2016). Öte yandan, bu ilişkinin 2014 yılının son çeyreğinden itibaren belirgin bir biçimde zayıfladığı izlenmektedir. Belirtilen dönemden itibaren TL mevduat faizleriyle para piyasası faiz oranları arasındaki makas sürekli olarak açılmış, TCMB gecelik borç verme faiz oranı olan marjinal fonlama faizlerinde 2016 yılı Mart ayından itibaren yapılan indirimler, kısa vadeli piyasa faizlerine oranla mevduat faizlerine sınırlı ölçüde yansımıştır (Grafik 1). Mevduat faizlerindeki aşağı yönlü katılık, bankaların kredi fiyatlamaları üzerindeki etkisi nedeniyle önemli bir tartışma konusu haline gelmiş, kredilerin yavaşladığı bir dönemde kredi faizlerinin görece yüksek seyrinin nedenlerinden biri olarak değerlendirilmiştir.

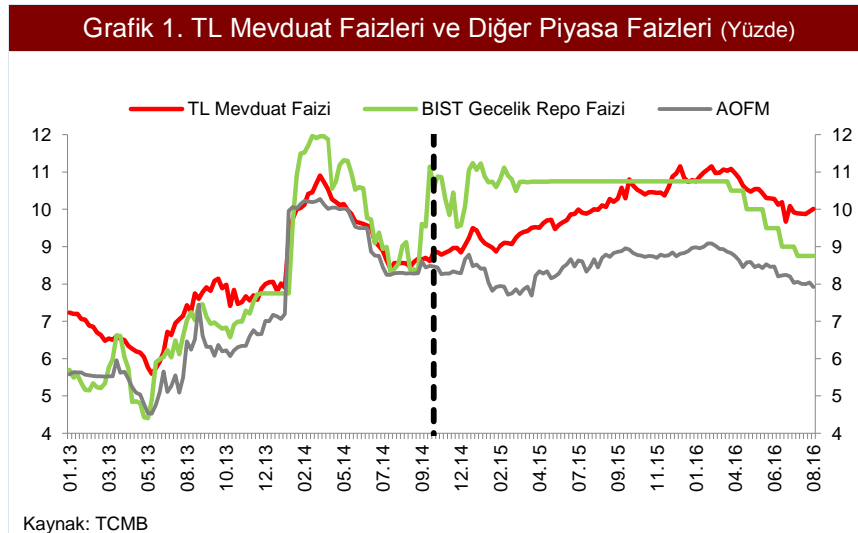
Mevduat faizleri hanehalkı ve firmaların mevduat arzları ile bankaların mevduata olan taleplerine göre belirlenmektedir. Mevduat faizleri ile ilgili yazında yer alan önemli sayıda araştırma, hanehalkının bankaları riskliliklerini dikkate alarak değerlendirdiğini, mevduat arzlarına buna göre karar verdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, mevduat faizlerinin oluşmasında mevduat sahiplerinin -diğer bir ifadeyle arz tarafının- daha etkili olduğu ileri sürülmektedir (Park ve Peristiani, 1998; Cook ve Spellman, 1994; Peria ve Schmukler, 2001). Son dönemde yayımlanan çalışmalarda ise, mevduat faizlerinin oluşumunda arz yönlü faktörlerin temel belirleyici olduğunu savunan bu görüşün aksine talep yönlü faktörlerin etkili olduğu ileri sürülmüştür. Söz konusu çalışmalarda, mevduat sigortası gibi uygulamaların ve sermaye yeterliliği konusunda daha ihtiyatlı yaklaşımlar içeren yeni düzenlemelerin sonucu olarak kredi iflas riskinin azaldığı ve buna bağlı olarak mevduat faizlerinin oluşumunda arz yönlü unsurların etkisinin zayıfladığı kaydedilmiştir.¹ Mevduat faizlerinin belirlenmesinde talep yönlü faktörlerin önemli olduğunu ileri süren bu çalışmalarda, bankaların kredi plasmanını artırmak için mevduat tabanını genişletmeye çalıştıkları ve bu motivasyonun mevduat faizlerinin belirlenmesinde daha etkili olduğu gözlenmiştir (Jayaratne ve Morgan, 2000; Gatev ve Strahan, 2006). Acharya ve Mora (2015) ise özellikle 2008 küresel kriz döneminde kredilerin mevduat miktarını geçmesi sonucu ABD bankalarının likidite sıkıntısına

¹ Basel Komitesi tarafından uygulamaya koyulan Basel II ve Basel III düzenlemeleri ile bankacılık sisteminin finansal ve ekonomik şoklara karşı dayanıklılığının artırılması için asgari sermaye yükümlülükleri getirilmiştir.

düşüklerini, bunun sonucunda mevduat tabanlarını genişletmeye yönelerek agresif fiyatlama davranışında bulduklarını ve bu nedenle bir mevduat yarışının yaşandığını göstermiştir. Ben-David, Palvia ve Spatt (2015) da bankaların kredi büyüme hızlarının mevduat faizleri üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

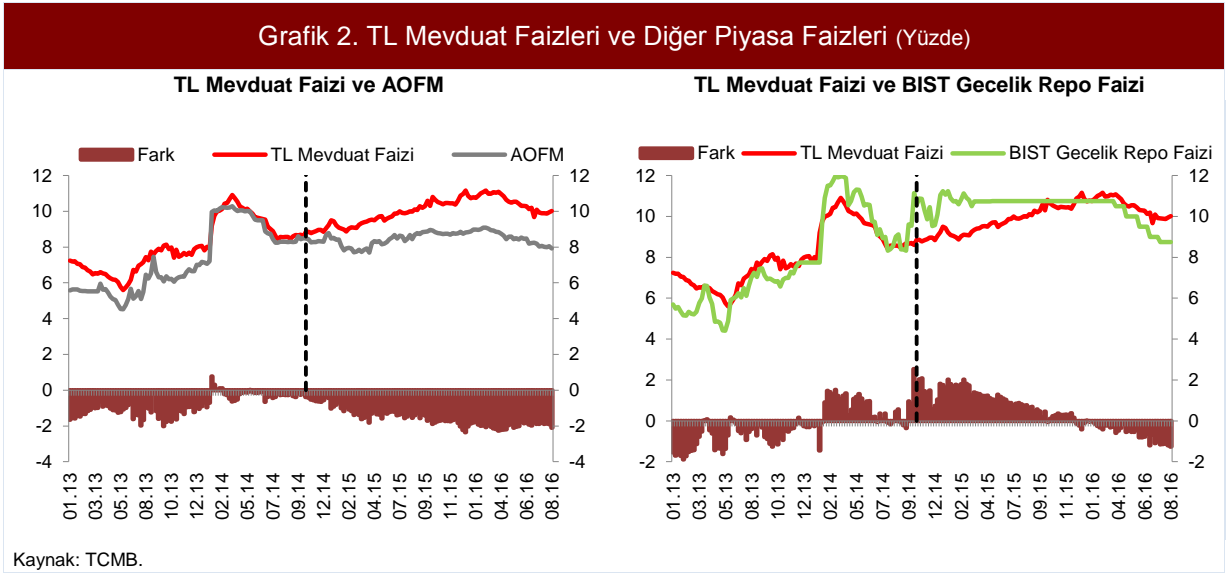
Bankaların mevduat talebinin alternatif fon kaynaklarına erişim ve bu kaynakların maliyetleri ile yakın ilişkili olması beklenmektedir. Vadelerin kısa, alternatif kaynakların sınırlı olduğu ülkelerde, para piyasaları faizleri ile mevduat faizleri arasındaki ilişkinin daha güçlü olabileceği ileri sürülebilir. Para piyasası faizlerinin merkez bankalarının etki alanında olduğu dikkate alındığında, bu önerme politika faizlerinin mevduat faizleri üzerinde belirleyici bir rol oynaması gerektiği anlamına gelmektedir. Nitekim Binici, Kara ve Özlü (2016) Borsa İstanbul (BIST) Bankalararası Repo ve Ters Repo Pazarında oluşan gecelik faizlerin bankaların mevduat faizi fiyatlamasında etkili olduğunu göstermiştir. Para piyasalarına ek olarak banka bilançolarında ağırlığı artan yurt dışı borçlanmaların da mevduata alternatif teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Yurt dışı kaynaklara erişimde yaşanan güçlükler veya bu kaynakların maliyetlerindeki yükselişler de mevduat faizini etkileyebilecek unsurlar arasında yer almaktadır.

Grafik 1’de TL mevduatlara uygulanan faiz oranı ile TCMB Ağırlıklı Ortalama Fon Maliyeti (AOFM) ve BIST gecelik repo faizinin gelişimine yer verilmiştir.² Tarihsel olarak kısa vadeli piyasa faizleriyle yüksek korelasyon sergileyen TL mevduat faizleri, 2014 yılının son çeyreğinden itibaren bu faiz oranlarından yukarı yönlü ayrılmış ve 2016 Nisan ayına kadar kesintisiz bir artış eğilimi göstermiştir.

² Bankaların TCMB dışı kısa vadeli kaynaklarının maliyeti genelde BIST gecelik repo faiz oranına yakın gerçekleşmekte; BIST gecelik repo faizi ise sıkı likidite politikası uygulanan dönemlerde marjinal fonlama faizi düzeyinde oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sıkı likidite politikası sonucu sistemin likidite ihtiyacının tamamının TCMB tarafından haftalık repo fonlaması ile karşılanamadığı durumlarda, bankalararası piyasada oluşan gecelik faiz marjinal fonlama faizi düzeyinde gerçekleşmektedir.

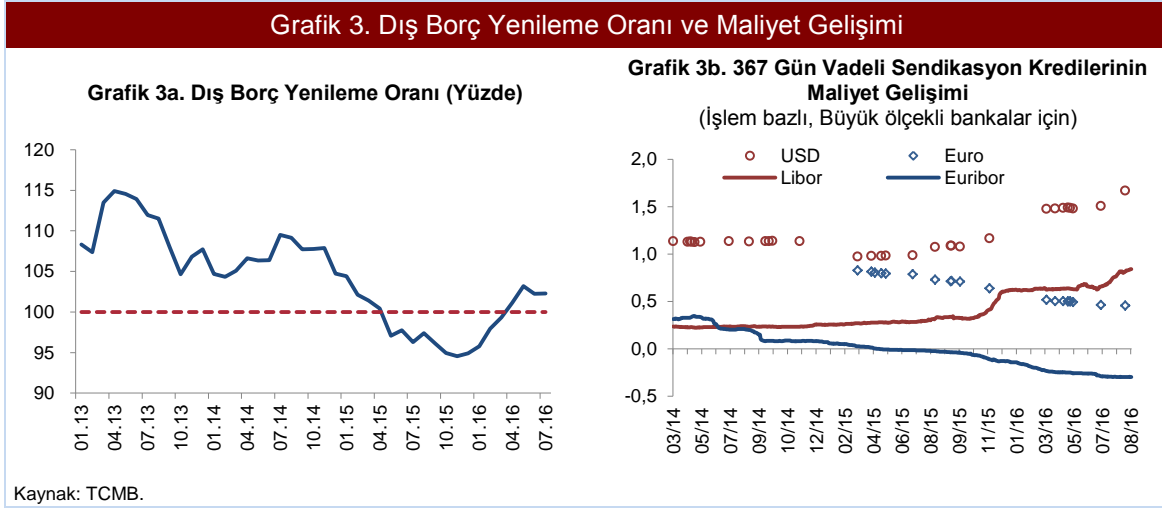
İlgili dönemde TL mevduat faizi ve AOFM arasındaki fark sınırlı olmakla birlikte istikrarlı bir şekilde artarken, TL mevduat faizi ve BIST gecelik repo faizi arasındaki fark daha belirgin biçimde açılmıştır (Grafik 2). TCMB'nin 2016 yılı Mart ayından itibaren marjinal fonlama faizinde almış olduğu indirim kararları bu eğilimi değiştirmemiş ve bu dönemde mevduat faizlerindeki düşüş politika faizlerindeki düşüşü sınırlı bir ölçüde takip etmiştir. Banka bazında incelendiğinde de mevduat faizlerindeki dinamiklerin genele yaygın bir durum olduğu görülmektedir (Ek Grafik 1).

2. Mevduat Faizleri Dinamiklerini Belirleyen Etkenler

Türk lirası mevduatlara uygulanan faizlerin diğer piyasa faizlerinden ayrışması mevduatın alternatif kaynaklara göre daha değerli hale geldiğini ima etmektedir. Bu durumun, mevduata alternatif fon kaynaklarına erişimin zorlaşmasına ya da mevduatı diğer fon kaynaklarına göre avantajlı kılan unsurların önem kazanmasına bağlı olduğu olası gözükmemektedir. Bu durumda, BIST faizlerinin, TCMB'nin teminat karşılığında sınırsız likidite taahhüt ettiği faiz koridorunun üst bandında gerçekleştiği ve bankaların da hâlihazırda serbest Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) stoku bakımından sınırda olmadığı değerlendirildiğinde, para piyasalarına erişimde de bir kısıt olmadığı düşünülmektedir. Grafik 3'te, mevduatın bir diğer önemli ikamesi olan yurt dışı banka borçlarının yenileme oranlarına ve maliyet gelişimlerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda, 2014 yılından itibaren bankacılık sektörünün yurt dışı kaynak kullanımı güçlü seyretmiş olup, dış borç yenileme oranının yüzde 100 seviyelerinde hareket ettiği görülmektedir. Grafik 3b, yurt dışı borçlanma maliyetlerindeki dalgalanmaların büyük ölçüde Libor ve Euribor faiz oranlarındaki gelişmelerden kaynaklandığını ve temin edilen borçlarda

uygulanan marjların dönem boyunca anlamlı bir şekilde değişmediğini göstermektedir.³ Dolayısıyla bu dönemde mevduat kaynaklarının ikamesi konumundaki fon kaynaklarına erişim koşullarının anlamlı bir seviyede değişmemesi, mevduatı diğer fon kaynaklarına göre avantajlı kılan unsurların öneminin artmış olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Mevduatı alternatif fon kaynaklarına göre avantajlı kılan unsurlar ise mevduatın teminatsız olarak elde edilebilmesi ve görece istikrarlı bir fon kaynağı olmasıdır. Mevduatların teminatsız elde edilmesi bankaların likit varlıklarını bağlamaksızın kaynak yaratabilecekleri anlamına gelmektedir.⁴ Mevduatların görece istikrarlı fon kaynakları olmaları ise çevirme (roll-over) veya likidite riski açısından daha güvenilir kaynaklar olmaları anlamına gelmektedir. Bir bankanın kısa vadeli likidite pozisyonu iyi durumda olsa dahi istikrarsız (çekirdek olmayan) fonlara bağımlılığı ne kadar yüksek ise ilerleyen dönemlerde kısa vadeli likidite pozisyonunda problemlerle karşılaşma olasılığı da o kadar yüksek olacaktır. Bu nedenle, bankalar ve onlara fon sağlayan yatırımcılar fonlama kaynaklarının kompozisyonunu önemli bir ölçüt olarak dikkate almaktadır. Nitekim Basel III kapsamında geliştirilen ve 2018 yılında yürürlüğe girecek Net İstikrarlı Fonlama Oranı (Net Stable Funding Ratio) düzenlemesi de bankaların uzun vadeli likidite pozisyonlarına ilişkin sınırlamalar getirmektedir.⁵ Dolayısıyla, mevduatlar bankaların hem kısa hem de uzun vadeli likidite

³ TL mevduat faizlerinin diğer kısa vadeli piyasa faizlerinden ayrışmaya başladığı 2014 yılı son çeyreğinden 2015 yılı sonuna kadar Euribor faiz oranları azalırken, Libor faiz oranları anlamlı bir şekilde değişmemiş; sonraki dönemde ise ABD Merkez Bankası'nın (Fed) politikaları çerçevesinde yaklaşık 50 baz puan artmıştır. Bu da yurt dışı borçlanma maliyetlerindeki artışın mevduat faizlerindeki artışa kıyasla oldukça sınırlı kaldığını ima etmektedir. Ayrıca, yurt dışı borçlanma maliyetlerindeki artışın sınırlı olması yurt dışı borçlanma olanaklarının zorlaşmadığını ifade etmeyebilir. Nitekim sendikasyon kredilerinde bankaların ödenen faizden bağımsız olarak borçlanma tutarlarını istedikleri kadar artıramadıkları anekdota dayalı olarak bilinmektedir. Ancak, tüm borçlanma türlerinde maliyetlerde kayda değer bir artış olmaması bu önermeyi güçlendirmektedir.

⁴ Mevduatın aksine teminat karşılığında borçlanılan para piyasalarından kaynak yaratılması durumunda bankanın likidite pozisyonu olumsuz yönde etkilenecektir. Para piyasalarından teminatsız kaynak sağlanabildiği durumda da bankaların likit yükümlülükleri artacağından bankanın likidite pozisyonu yine bozulacaktır.

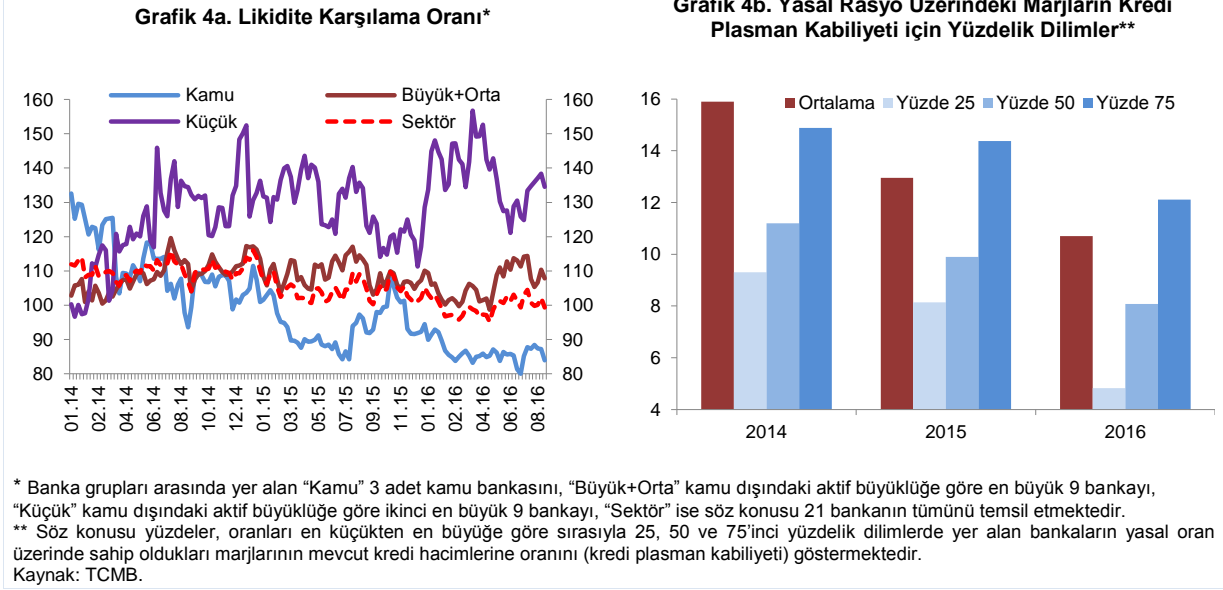
⁵ Söz konusu oran ile bankaların uzun vadeli varlıklarının uzun vadeli yükümlülüklerle fonlanması ve istikrarlı bir yapıya sahip çekirdek fonlamanın toplam fonlama içerisindeki payının artırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca bankaların kısa vadeli toptan

pozisyonları açısından avantajlı bir kaynak niteliğindedir. Son dönemde mevduatın önem kazanması ve daha maliyetli bir kaynak haline gelmesinde bankaların likidite pozisyonlarındaki gelişmelerin önemli bir payı olduğu düşünülmektedir. Örneğin, likidite pozisyonu çok iyi durumda olmayan bankalar mevduata daha yüksek bir talep gösterecekler, bu talebin bankalar bazında genellik arz etmesi ise sektörde yoğun rekabeti ve dolayısıyla da mevduat yarışını beraberinde getirebilecektir. Dolayısıyla, bankaların likidite pozisyonlarındaki gelişmelerin ayrıntılı analizi, bankaların bu dönemde mevduata yönelik artan taleplerinin altında yatan nedenleri açıklamada yardımcı olabilecektir.

Bu çalışmada bankaların kısa vadeli likidite pozisyonlarının ölçütü olarak detayları Basel Komitesi tarafından belirlenmiş ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından da hâlihazırda uygulanmakta olan Likidite Karşılama Oranı (LKO) esas alınmıştır. Anekdotaya dayalı veriler, bankaların bu oranı sadece yasal düzenlemeye uyum nedeniyle değil bankanın kısa vadeli likidite pozisyonunu iyi bir biçimde yansıtması nedeniyle de takip ettiklerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bankaların kısa vadeli likidite pozisyonları, bilançolarındaki yüksek kaliteli likit varlık stokunun 30 gün süreli net nakit çıkışlarını ne ölçüde karşılayacağını gösteren LKO ile izlenebilmektedir. Söz konusu değişken bankaların kısa vadeli likidite pozisyonlarını güvenli bir bölgede tutmayı amaçlamaktadır. BDDK, 2014 yılından itibaren, bankalardan LKO hesaplamalarını istemiş olup, 1 Ocak 2015 tarihinden itibaren toplam için yüzde 60, yabancı para (YP) için ise yüzde 40 seviyelerini yasal oran olarak belirlemiştir. Bu rakamların her yıl 10'ar puan artırılarak 2019 yılında toplam ve YP için sırasıyla yüzde 100 ve yüzde 80 seviyelerinin yasal oran olarak hayata geçirileceği belirtilmiştir (BDDK, 2014). Bankaların likidite karşılama oranındaki gelişmelere yer verilen Grafik 4a'ya göre tüm bankalar toplam ve YP için yasal likidite karşılama oranlarını kayda değer bir marj ile sağlamaktadır. Son veriler itibarıyla sektörün LKO ortalaması, yasal oranın nihai olarak 2019 yılında geleceği seviye olan yüzde 100 seviyesinde seyretmekte ve pek çok banka bu seviyenin üzerinde yer almaktadır. Bankaların yasal oranları önemli bir marjla aşmaları ise söz konusu oranların bankalar üzerinde kısıtlayıcı ya da sınırlayıcı bir etki oluşturma ihtimalini azaltmaktadır. Kısa vadeli likidite pozisyonunun sağlamlığına dair somut bir örnek vermek gerekirse, bankaların sahip oldukları fazla likiditeyi mevcut oranlarını yasal limitlere çekerek krediye dönüştürmeyi tercih etmeleri durumunda, söz konusu marjın kredi plasman kapasitesi oldukça yüksek olacaktır (Grafik 4b). Dolayısıyla bankaların kredi plasman kapasitesi oldukça yüksek olan marjlarının olması, mevduata daha yüksek fiyatlama yapmaya yönelmelerinin altında yatan temel nedenin LKO olma ihtimalini zayıflatmaktadır.

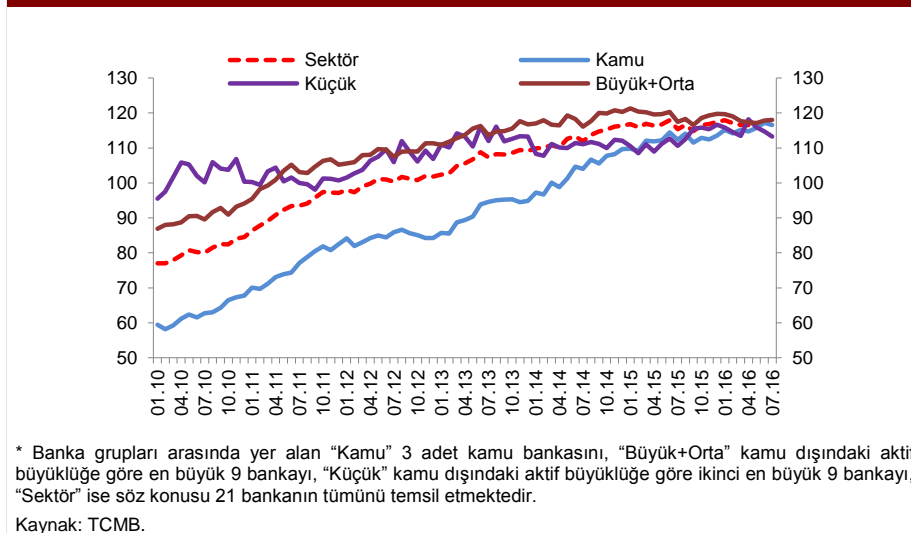
fonlamaya aşırı bağımlılığının azaltılması hedeflenmektedir. Bu orana göre bir bankanın mevcut istikrarlı fonlama tutarının ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarına oranı yüzde 100'den büyük olması beklenmektedir.

Grafik 4. Likidite Karşılama Oranı ve Kredi Plasman Kabiliyeti (Yüzde)

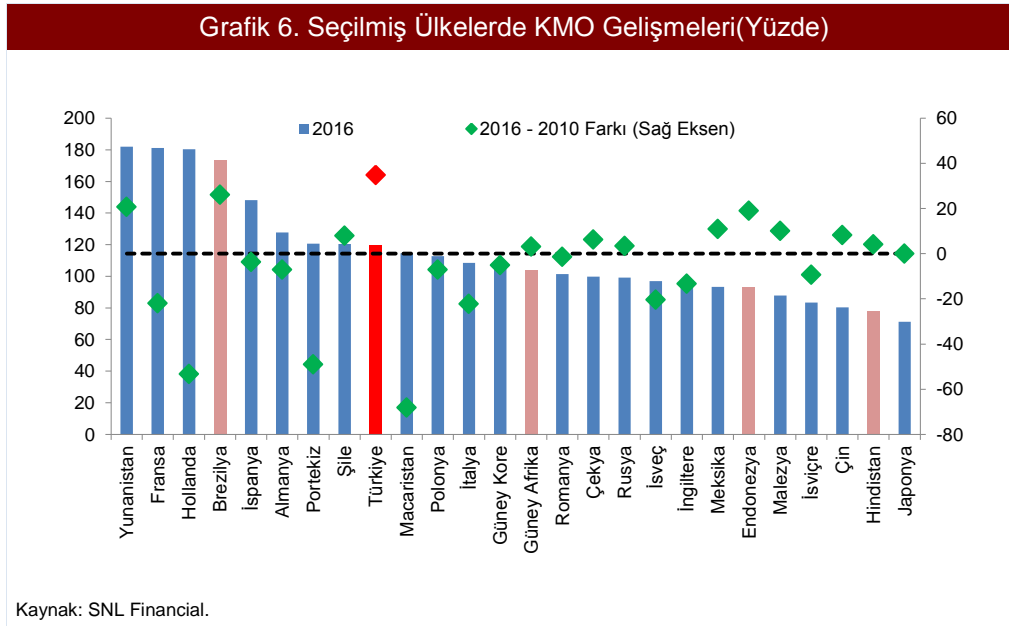
Bankaların varlıkları içerisinde en büyük payın kredilere ait olması ve en önemli çekirdek fon kaynağının da mevduat olması nedeniyle Kredi/Mevduat Oranı (KMO), bankaların uzun dönemli veya yapısal likidite pozisyonları açısından yakından takip edilen göstergelerden biridir. Nitekim ilgili oranın bankaların yatırımcı sunumlarında da fonlama kaynaklarının istikrarına ilişkin bir gösterge olarak kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, yapılan analizde bankaların fonlama istikrarını temsilen KMO kullanılmıştır.

Grafik 5. Kamu-Özel ve Ölçek Ayrımında KMO Gelişmeleri* (Yüzde)

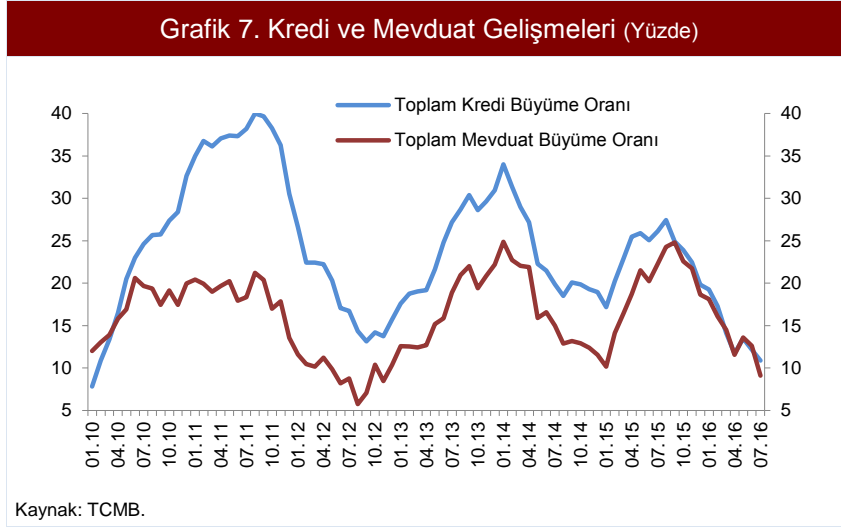
Sektör geneli KMO gelişmeleri incelendiğinde, söz konusu oranın 2010 yılında yüzde 80 düzeyinde seyrederken, 2014 yılı sonu itibarıyla yüzde 120'ye yakınsadığı ve tüm banka grupları için ilgili oranın bu seviyede yatay seyretmeye başladığı görülmektedir (Grafik 5). Bu durum bankaların kendileri için bir sınır belirlemelerinin sonucu olabileceği gibi banka tercihlerinden bağımsız olarak makroekonomik gelişmelerin bir yansıması da olabileceği düşünülmektedir. Ancak, özellikle son dönemde bankaların yatırımcı sunumlarında KMO'nun daha fazla tartışılmaya başlandığı, yabancı ortaklı bankalarda ana ortağın bu oran üzerine bazen katı sınırlar getirebildiği ve yabancı yatırımcıların KMO'yu daha önemli görmeye başladıkları bilinmektedir. Dolayısıyla, bankaların kendi içsel değerlendirmeleri veya bankaya kaynak sağlayanların bu orana atfettikleri önem sonucu bu oranla ilgili içsel bir sınırlama getirmiş olmaları ihtimali yüksektir.

Türk bankacılık sektörü KMO gelişmeleri diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin üst sıralarda yer aldığı, son dönemde bu oranda görülen artış açısından ise ilk sırada bulunduğu görülmektedir (Grafik 6). Bu gözlem de Türk bankalarının KMO konusunda daha temkinli bir duruş izlemeye başlamış olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Son bir yıllık dönemde KMO'da görülen yataylaşmanın bankaların sıkı sıkıya uymayı hedefledikleri içsel bir sınırlamanın sonucu olması, önümüzdeki dönemde mevduat tabanının kredi büyüme oranları üzerinde belirleyici olacağı, daha açık bir ifadeyle krediler ile mevduatların aynı hızda büyüyeceği anlamına gelmektedir (Grafik 7). Bu tespit, ülkemizde tasarruf oranlarını daha yüksek seviyelere taşımaya yönelik atılan adımların gerekliliğini başka bir açıdan teyit etmektedir.

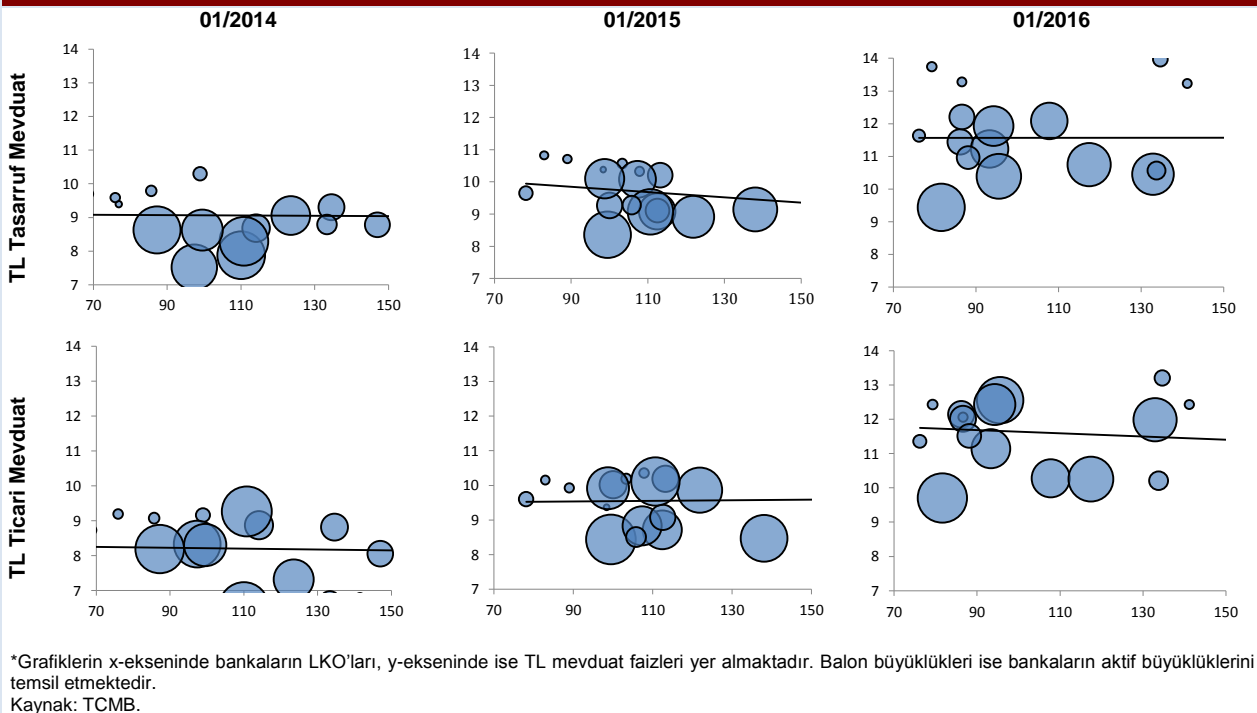
Grafik 7. Kredi ve Mevduat Gelişmeleri (Yüzde)

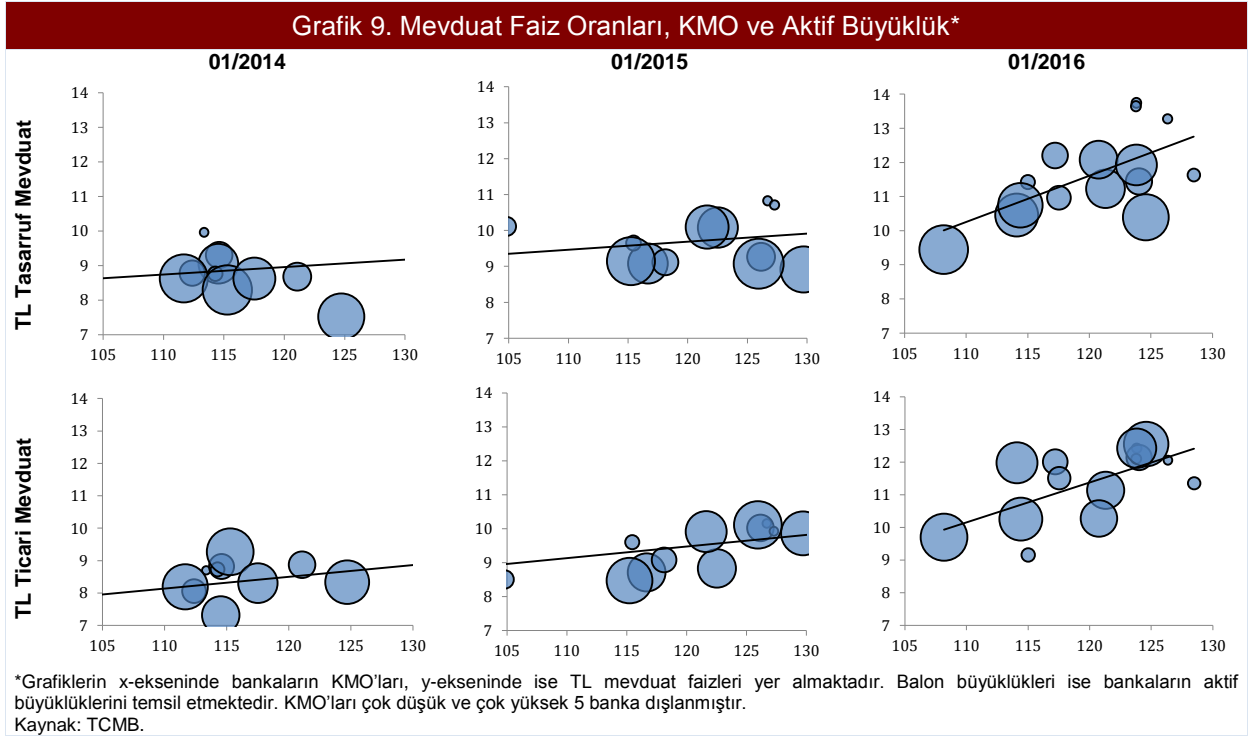
3. Likidite ve Mevduat Faizleri

Bir önceki bölümde anlatılanlar ışığında bankaların kısa vadeli ve daha uzun vadeli likidite göstergeleri ile mevduat faizleri arasındaki ilişki basit grafikler aracılığıyla incelenebilir. Bu kapsamda Grafik 8 ve 9'da LKO ve KMO ile TL mevduatlara uygulanan faiz oranları arasındaki ilişki gösterilmektedir. Mevduat yarışının yaşanmadığı 2014 yılında LKO ile mevduat faizleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemekte olup, son dönemde de bu ilişkinin güçlendiğine dair bir işaret bulunmamaktadır (Grafik 8).

Grafik 8. Mevduat Faiz Oranları, LKO ve Aktif Büyüklük*

Grafik 9'da KMO ile TL mevduat faizleri arasındaki ilişki gösterilmektedir. Mevduat yarışının yaşanmadığı 2014 yılında ilgili değişkenler arasında çok zayıf bir ilişki gözlenirken, bu ilişkinin son dönemde belirgin bir şekilde güçlendiği görülmektedir. Bu çerçevede, son dönemde bankaların KMO'ya ilişkin içsel sınırlara yakınsamış olmaları ve bu nedenle mevduat tabanlarını genişletmek veya hâlihazırda bulunan mevduatlarını kaybetmemek amacıyla faizlerde agresif fiyatlama yapmaya başlamış olmaları muhtemel gözükmektedir.

Öte yandan likidite ve mevduat faizleri arasındaki ilişkiye dair daha güvenilir çıkarımlar yapabilmek için grafiksel gösterime ek olarak ampirik analiz yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, bir sonraki bölümde ilgili değişkenler arasındaki ilişki panel veri analizi yöntemi ile incelenmektedir.

4. Veri Seti ve Metodoloji

Sabit etki panel veri metodu yardımıyla gerçekleştirilen analizde Ocak 2013-Ağustos 2016 dönemi için sektörde önemli ağırlığa sahip olan 21 mevduat bankasının haftalık verileri esas alınmıştır.⁶ Söz konusu bankaların belirtilen dönemdeki likidite oranlarının TL mevduat faizleri üzerinde ne yönde ve ne ölçüde etkili oldukları analiz edilmiş olup, muhtemel içsellik problemini gidermek amacıyla açıklayıcı değişkenlerin gecikmeli değerleri regresyona dâhil

⁶ Söz konusu bankaların aktif büyüklüğü Ağustos 2016 itibarıyla bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğünün yüzde 89,2'sini kapsamaktadır. Dolayısıyla örneklem kümesinin temsil gücü oldukça yüksektir.

edilmiştir. Açıklayıcı değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Ek Tablo 1’de yer almaktadır. Bankaların likidite oranlarının gelişiminin TL mevduat faizleri üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla aşağıdaki model kullanılmıştır:

$$r_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 KMO_{i,t-3} + \beta_2 LKO_{i,t-3} + \beta_3 Faiz_t + \beta_4 Faiz_{t-1} + Banka'_{i,t-1} \delta + \gamma_i + \theta_t + \varepsilon_{i,t}$$

Buna göre, $r_{i,t}$, banka i ’nin t zamanında mevduata uyguladığı faiz oranını, $(KMO)_{i,t-3}$ banka i ’nin $t-3$ zamanındaki KMO değerini, $(LKO)_{i,t-3}$ banka i ’nin $t-3$ zamanındaki LKO değerini⁷, $Faiz_t$ BIST gecelik repo faiz oranı veya AOFM’nin t zamanındaki değerini, $Faiz_{t-1}$ BIST gecelik repo faiz oranı veya AOFM’nin $t-1$ zamanındaki değerini, $Banka'_{i,t-1}$ banka bazlı değişkenlerin $t-1$ zamanındaki değerini, γ_i banka i ’nin sabit etkisini, θ_t zaman t ’nin sabit etkisini temsil etmektedir.

Çalışmada ayrıca bankaların likidite oranlarının sektör ortalamasına göre konumunun önem taşıyıp taşımadığı analiz edilmiş olup, bu amaçla her iki likidite oranının sektör ortalamaları için oluşturulan kukla değişkenler ve söz konusu oranlar ile etkileşimleri yukarıdaki modele dâhil edilmiştir. Bunun yanı sıra, sektör ortalaması gibi dinamik bir ayırım yerine, bankaların likidite pozisyonlarındaki belirli seviyelerin de fiyatlama davranışları üzerinde etkili olabileceği düşüncesinden yola çıkılarak, belirlenen bazı seviyeler için kukla değişkenler oluşturulmuş ve bu değişkenlerin söz konusu oranlar ile etkileşimleri de modele eklenmiştir.

5. Ampirik Bulgular

Tablo 1’de yer alan tüm regresyonlarda LKO ve KMO temel değişkenler olarak yer almakta olup, ilk dört regresyonda tasarruf mevduatlarına, diğer regresyonlarda ise ticari mevduatlara yer verilmiştir. İkinci regresyonda birinci regresyonun aksine banka düzeyinde değişkenler de kontrol edilmiştir. Üçüncü ve dördüncü regresyonlarda ise mevduatlar küçük ve büyük montanlı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Sonuçlar, tüm tür ve montan ayırımında KMO’nun mevduat faizleri üzerinde yüzde 1 seviyesinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Banka düzeyinde değişkenlerin kontrol edildiği ikinci ve altıncı regresyonlara göre KMO’su yüksek bankalar TL mevduatlara daha yüksek faiz uygulamış olup, KMO’daki 10 puanlık artış tasarruf ile ticari mevduat faizlerinde 18 baz puanlık artışı beraberinde getirmiştir.⁸ LKO’nun ise sadece küçük montanlı ticari mevduatlar üzerinde

⁷ Bağımlı değişken ile açıklayıcı değişkenler arasındaki muhtemel içsellik problemini gidermek ve açıklayıcı değişkenlerin sonuçlar üzerindeki eşanlı etkilerini önlemek amacıyla KMO ve LKO’nun üç dönem gecikmeli değerleri regresyona dâhil edilmiş olup, sonuçlar KMO ve LKO’nun farklı dönemdeki gecikmeli değerleri için de geçerliliğini korumaktadır.

⁸ Bu değer KMO ile TL mevduat faizleri arasındaki sayısal ilişkiyi göstermediği not edilmelidir. Zira mevduat yarışında bankaların birbirlerini takip etmeleri durumunda sektörün ortalama TL mevduat faizi seviyesi yükselecek, mevduat talebi daha yüksek olan banka marjını korumaya çalışacaktır. Dolayısıyla KMO değişkeni sektör genelinde bir mevduat yarışını tetikliyor ise

yüzde 10 seviyesinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. İlgili yazınla tutarlı bir şekilde BIST gecelik repo faiz oranının gerek eş anlı değeri gerekse bir önceki döneme ilişkin değerinin TL mevduat faizleri üzerinde pozitif ve yüzde 1 seviyesinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ve söz konusu piyasa faizinin mevduat faizleri üzerinde temel belirleyici olduğu görülmektedir. Ayrıca sonuçlar, daha yavaş büyüyen, görece yüksek takip oranına sahip ve öz kaynakları nispeten zayıf bankaların mevduata daha yüksek faiz uyguladığını göstermektedir.

Tablo 1. Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken:	Mevduat Faiz Oranı							
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Bağımsız Değişkenler	Tasarruf	Tasarruf	Tasarruf Küçük Montan	Tasarruf Büyük Montan	Ticari	Ticari	Ticari Küçük Montan	Ticari Büyük Montan
KMO _{t-3}	0,018*** (0,003)	0,018*** (0,004)	0,016*** (0,003)	0,025*** (0,004)	0,020*** (0,004)	0,018*** (0,004)	0,024*** (0,003)	0,015*** (0,005)
LKO _{t-3}	0,001 (0,001)	0,000 (0,001)	0,001 (0,001)	0,000 (0,001)	-0,001* (0,001)	-0,001* (0,001)	-0,001* (0,001)	-0,001 (0,001)
Faiz _t	0,401*** (0,022)	0,395*** (0,023)	0,349*** (0,022)	0,577*** (0,028)	0,511*** (0,025)	0,509*** (0,026)	0,386*** (0,022)	0,537*** (0,028)
Faiz _{t-1}	0,384*** (0,022)	0,368*** (0,023)	0,364*** (0,022)	0,398*** (0,029)	0,395*** (0,026)	0,395*** (0,027)	0,334*** (0,022)	0,399*** (0,029)
Banka Bazlı Değişkenler								
Aktifler _{t-1}		-0,227*** (0,047)	-0,232*** (0,046)	-0,226*** (0,058)		-0,152*** (0,049)	-0,103*** (0,042)	-0,140*** (0,054)
Takep Oranı _{t-1}		0,415*** (0,035)	0,366*** (0,034)	0,543*** (0,040)		0,390*** (0,035)	0,362*** (0,031)	0,389*** (0,037)
Özsemaye/Aktifler _{t-1}		-0,190*** (0,023)	-0,172*** (0,023)	-0,284*** (0,030)		-0,231*** (0,026)	-0,119*** (0,020)	-0,231*** (0,028)
Kâr/Aktifler _{t-1}		-0,020 (0,037)	-0,016 (0,036)	-0,020 (0,049)		-0,063* (0,038)	0,007 (0,030)	-0,041 (0,040)
Banka Sabit Etki	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Zaman Sabit Etki	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Gözlem Sayısı	2.128	2.128	2.128	1.994	2.204	2.204	2.204	2.099
R ²	0,715	0,744	0,768	0,484	0,618	0,635	0,705	0,626

***, **, * sırasıyla yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 güven aralığında istatistiksel anlamlılığı göstermektedir. Parantez içerisindeki değerler dayanıklı (robust) standart hataları ifade etmektedir.

Banka düzeyinde KMO ve LKO değerlerinin sektör ortalamalarına göre konumlarının da mevduat fiyatlandırma davranışı açısından önem arz edebileceği ihtimali çerçevesinde, bankalar sektör ortalamalarına göre iki gruba ayrılarak, regresyonlar tekrar edilmiştir. Tablo 2'de yer alan analiz sonuçları, KMO değeri sektör ortalamasının altında yer alan bankalarda söz konusu oranın sadece büyük montanlı tasarruf ve ticari mevduat faizleri üzerinde etkili olduğunu, KMO değeri sektör ortalamasının üzerindeki bankalarda ise KMO'nun tüm mevduat türlerine uygulanan faiz oranları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. LKO değeri sektör ortalamasının altında yer alan bankalarda ise söz konusu oranın sadece ticari mevduat faizleri üzerinde etkili olduğu, LKO değeri sektör ortalamasının üzerindeki bankalarda LKO'nun istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığı görülmektedir.

söz konusu oranın mevduat faizi üzerindeki etkisi daha yüksek olacaktır. Bu ilişki LKO ile TL mevduat faizi arasındaki ilişki için geçerlidir.

Tablo 2. Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken:	Mevduat Faiz Oranı					
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Bağımsız Değişkenler	Tasarruf	Tasarruf Küçük Montan	Tasarruf Büyük Montan	Ticari	Ticari Küçük Montan	Ticari Büyük Montan
KMO*Ddüşük _{t-3}	0,004 (0,005)	0,003 (0,005)	0,018*** (0,007)	0,017*** (0,006)	0,019*** (0,005)	0,018*** (0,006)
KMO*Dyüksek _{t-3}	0,022*** (0,004)	0,020*** (0,004)	0,029*** (0,004)	0,020*** (0,005)	0,026*** (0,003)	0,015*** (0,006)
KMO*Dortalama	-2,312*** (0,659)	-2,101*** (0,633)	-1,720** (0,828)	-0,491 (0,885)	-1,039* (0,613)	0,012 (0,973)
LKO*Ddüşük _{t-3}	0,000 (0,001)	0,000 (0,001)	-0,001 (0,001)	-0,001** (0,001)	-0,001** (0,001)	-0,001** (0,001)
LKO*Dyüksek _{t-3}	0,001 (0,001)	0,001 (0,001)	-0,000 (0,001)	-0,001 (0,001)	0,000 (0,001)	-0,001 (0,001)
LKO*Dortalama	-0,042 (0,172)	-0,016 (0,164)	-0,168 (0,194)	-0,106 (0,170)	0,094 (0,125)	-0,113 (0,180)
Faiz _t	0,388*** (0,023)	0,343*** (0,022)	0,569*** (0,028)	0,504*** (0,026)	0,380*** (0,022)	0,533*** (0,028)
Faiz _{t-1}	0,366*** (0,023)	0,363*** (0,022)	0,389*** (0,028)	0,391*** (0,027)	0,330*** (0,022)	0,392*** (0,029)
Banka Sabit Etki	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Zaman Sabit Etki	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Banka Kontrol Değişkenleri	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Gözlem Sayısı	2.128	2.128	1.994	2.204	2.204	2.099
R ²	0,747	0,770	0,494	0,637	0,708	0,630

***, **, * sırasıyla yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 güven aralığında istatistiksel anlamlılığı göstermektedir. Parantez içerisindeki değerler dayanıklı (robust) standart hataları ifade etmektedir. Ddüşük, Dyüksek ve Dortalama ise ilgili likidite göstergesi sırasıyla sektör ortalamasından düşük, yüksek ve sektör ortalamasında olan bankaları ifade eden kukla değişkenlerdir.

Bu analizlere ek olarak, bankalar için KMO ve LKO değerlerine ilişkin olarak belirli seviyelerin de kritik bir önem taşıyabileceği değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda KMO için yüzde 110 ve 120, LKO için ise yüzde 80 ve 100 seviyeleri kritik seviyeler olarak belirlenmiş olup, bankalar söz konusu sınırlara göre sınıflandırılmıştır. Tablo 1’de KMO değişkeninin mevduat fiyatlaması üzerinde etkili olduğu bulunmasına rağmen, KMO’su yüzde 110 seviyesinin altında yer alan bankalar için bu durumun geçerli olmadığı, KMO’su yüzde 110 ile 120 arasında ve yüzde 120’nin üzerinde olan bankalarda söz konusu oranın bankaların mevduat fiyatlamasında etkili olduğu görülmektedir (Tablo 3). Dolayısıyla sonuçlar, KMO’nun yüzde 110 seviyesinin altında olması durumunda istatistiksel olarak anlamlı olmadığına, öte yandan, son dönemde yüzde 110 seviyesinin aşılmasıyla giderek artan bir etkinin varlığına işaret etmektedir. Tablo 1’de yer alan sonuçlara göre LKO’nun mevduat faizini açıklama gücü sınırlıyken, LKO’su yüzde 80 ile 100 arasında olan ve LKO’su yüzde 80’in altında olan bankalar için söz konusu oranın mevduat fiyatlamasında etkili olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3. Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken:	Mevduat Faiz Oranı					
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Bağımsız Değişkenler	Tasarruf	Tasarruf Küçük Montan	Tasarruf Büyük Montan	Ticari	Ticari Küçük Montan	Ticari Büyük Montan
KMO*D110 _{t-3}	-0,012 (0,007)	-0,012 (0,007)	-0,005 (0,009)	0,012 (0,008)	-0,012 (0,007)	-0,005 (0,009)
KMO*D110-120 _{t-3}	0,012* (0,006)	0,010* (0,006)	0,025*** (0,008)	0,035*** (0,008)	0,010* (0,006)	0,025*** (0,008)
KMO-D120 _{t-3}	0,023*** (0,004)	0,021*** (0,004)	0,029*** (0,005)	0,016*** (0,005)	0,021*** (0,004)	0,029*** (0,005)
KMO*D110-120	3,529*** (0,898)	3,291*** (0,859)	3,473*** (1,084)	0,044 (1,115)	3,291*** (0,859)	3,473*** (1,084)
KMO*D120	1,340* (0,805)	1,326* (0,754)	0,656 (1,065)	-2,261** (1,095)	1,326* (0,754)	0,656 (1,065)
LKO*D80 _{t-3}	-0,008*** (0,003)	-0,009*** (0,002)	-0,006* (0,003)	-0,005* (0,003)	-0,009*** (0,002)	-0,006* (0,003)
LKO*D80-100 _{t-3}	-0,005*** (0,002)	-0,004** (0,002)	-0,008*** (0,002)	-0,004*** (0,002)	-0,004** (0,002)	-0,008*** (0,002)
LKO*D100 _{t-3}	0,002 (0,001)	0,003 (0,001)	0,002 (0,001)	0,001 (0,001)	0,003 (0,001)	0,002 (0,001)
LKO*D80-100	1,445*** (0,228)	1,470*** (0,220)	1,406*** (0,298)	1,058*** (0,255)	1,470*** (0,220)	1,406*** (0,298)
LKO*D100	0,882*** (0,191)	0,771*** (0,192)	1,193*** (0,216)	0,752*** (0,184)	0,771*** (0,192)	1,193*** (0,216)
Banka Sabit Etki	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Zaman Sabit Etki	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Banka Kontrol Değişkenleri	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Gözlem Sayısı	2.128	2.128	1.994	2.204	2.128	1.994
R ²	0,759	0,782	0,510	0,646	0,782	0,510

***, **, * sırasıyla yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 güven aralığında istatistiksel anlamlılığı göstermektedir. Parantez içerisindeki değerler dayanıklı (robust) standart hataları ifade etmektedir. D80, D80-100, D100, D110, D110-120 ve D120 ise ilgili likidite göstergesi sırasıyla yüzde 80'den düşük, yüzde 80-100 aralığında, yüzde 100'den yüksek, yüzde 110'dan düşük, yüzde 110-120 aralığında ve yüzde 120'den yüksek olan bankaları ifade eden kukla değişkenlerdir.

6. Sonuç ve Değerlendirme

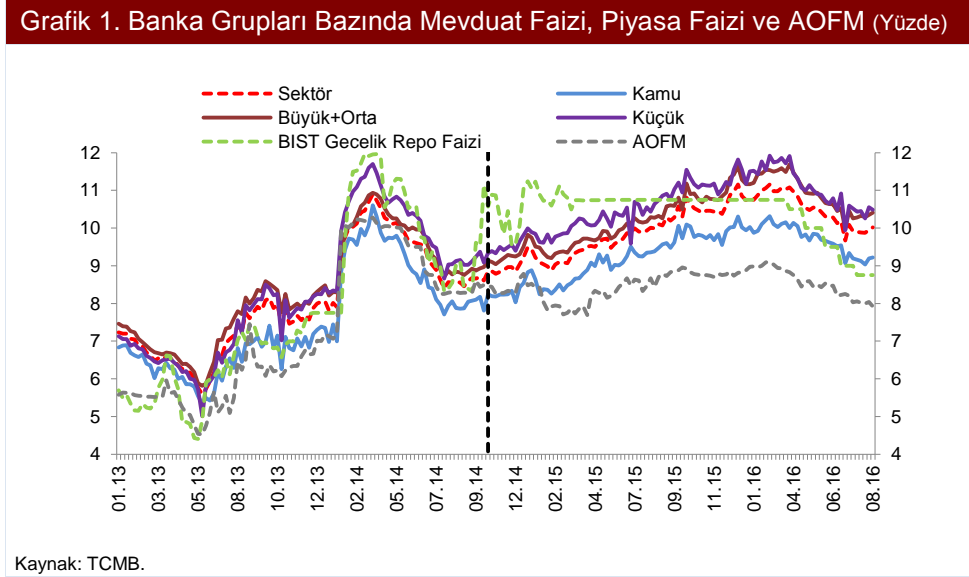
Bu çalışmada, TL mevduat faizleriyle tarihsel olarak yakın ilişkide olan kısa vadeli piyasa faizlerinin, söz konusu faiz oranlarından 2014 yılından itibaren ayrışmasının arkasında yatan nedenler incelenmiştir. Söz konusu dönemde özellikle mevduata alternatif fon kaynaklarına erişimin zorlaşmadığı görülmekte olup, mevduatı alternatif fon kaynaklarına göre avantajlı kılan teminatsız elde edilebilmesi ve görece istikrarlı bir fon kaynağı olması gibi özelliklerin bankaların likidite pozisyonları çerçevesinde önem kazandığı ve bankaların likidite pozisyonlarındaki gelişmelerin TL mevduat faizlerindeki dinamiklerde önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Bu çerçevede, bankaların sırasıyla kısa ve uzun vadeli likidite pozisyonunu temsil eden LKO ile KMO gelişmeleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve söz konusu göstergelerin bankaların mevduat fiyatlandırma davranışlarını ne yönde ve ne ölçüde etkilediği ekonometrik yöntemlerle analiz edilmiştir.

Yapılan analizler, TL mevduat yarışında KMO'nun önemli bir etken olduğuna, özellikle KMO değeri yüzde 110 seviyesinin üzerinde seyreden bankalarda bu oranın mevduat fiyatlamalarına daha da güçlü etki ettiğine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, kısa vadeli likidite ölçütü olan LKO'nun da KMO'ye göre daha sınırlı olmakla birlikte mevduat faizleri üzerinde etkili olduğu; bu etkinin LKO'su yüzde 100 seviyesinin altında seyreden bankalarda daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Yasal sınırın 2019 yılında yüzde 100 seviyesine yükseltilmesiyle LKO'nun mevduat faizleri üzerindeki etkisinin bir miktar güçlenebileceği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Acharya, V. ve M. Nada, 2015, A Crisis of Banks as Liquidity Providers, *Journal of Finance*, 70(1):1-43.
- BDDK, 2014, Bankaların Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik, https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/12930likidite_yonetmeligi_31_3_2016_deg_2.pdf.
- Ben-David, I., P. Ajay ve S. Chester, 2015, Banks' Internal Capital Markets and Deposit Rates, NBER Working Paper No. 21526.
- Binici, M., H. Kara ve P. Özlü, 2016, Unconventional Interest Rate Corridor and the Monetary Transmission: Evidence from Turkey, TCMB Çalışma Tebliği No. 16/08.
- Cook, D.O. ve J.S. Lewis, 1994, Repudiation Risk and Restitution Costs: Toward Understanding Premiums on Insured Deposits, *Journal of Money, Credit and Banking*, 26(3): 439-459.
- Gatev, E. ve E.S. Philip, 2006, Banks' Advantage in Hedging Liquidity Risk: Theory and Evidence from the Commercial Paper Market, *Journal of Finance*, 61(2): 867-892.
- Jayarathne, J. ve P.M. Donald, 2000, Capital Market Frictions and Deposit Constraints at Banks, *Journal of Money, Credit and Banking*, 32(1): 74-92.
- Park, S. ve P. Stavros, 1998, Market Discipline by Thrift Depositors, *Journal of Money, Credit and Banking*, 30(3): 347-364.
- Peria, M.S.M. ve L.S. Sergio, 2001, Do Depositors Punish Banks for Bad Behavior? Market Discipline, Deposit Insurance and Banking Crises, *Journal of Finance*, 56(3): 1029-1051.

Ekler

Tablo 1. Değişkenler için Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
<u>Bağımlı Değişkenler</u>					
TL Tasarruf Mevduat Faiz Oranı	3.479	9,60	1,79	4,33	14,56
TL Ticari Mevduat Faiz Oranı	3.590	9,05	2,03	2,87	13,87
TL Montansız Tasarruf Mevduat Faiz Oranı	2.189	10,26	1,47	5,09	14,34
TL Montanlı Tasarruf Mevduat Faiz Oranı	2.051	11,40	1,26	7,96	14,88
TL Montansız Ticari Mevduat Faiz Oranı	2.267	9,12	1,27	5,47	13,21
TL Montanlı Ticari Mevduat Faiz Oranı	2.159	10,35	1,42	4,92	14,11
<u>Açıklayıcı Değişkenler</u>					
KMO	3.591	113,72	20,34	55,61	198,05
LKO	2.457	121,16	56,19	23,63	494,59
Faiz	3.591	9,12	2,14	4,41	11,97
Aktifler	3.486	0,09	0,44	-2,14	3,31
Özkaynak/Aktifler	3.549	10,81	2,61	4,03	19,59
Takip Oranı	3.549	3,44	1,64	0,00	7,78
Kâr/Aktifler	3.549	0,97	0,92	-1,65	4,35

Görüş ve öneriler için:

Editör, Ekonomi Notları

TCMB İdare Merkezi, Anafartalar Mah. İstiklal Cad. No:10, Kat 15, 06050 Ulus Altındağ, Ankara/Türkiye.

E-posta: ekonomi.notlari@tcmb.gov.tr